

CZU:343.98

EXPERTIZA JUDICIARĂ. ERORI ÎN PERCEPȚIA CONCEPTUALĂ ȘI APLICATIVĂ

Olga CATARAGA,

Centrul Național de Expertize Judiciare de pe lângă Ministerul Justiției, mun. Chișinău, R. Moldova, doctorant, Facultatea de Drept, Universitatea "Babeș-Bolyai" Cluj-Napoca, România

Piotr PETCOVICI,

Centrul Național de Expertize Judiciare de pe lângă Ministerul Justiției, mun. Chișinău, R. Moldova
Alămoreanu Sorin, Conf. Univ. dr. hab. Facultatea de Drept, Universitatea "Babeș-Bolyai" Cluj-Napoca

Situația actuală în care se află expertiza judiciară în Republica Moldova, este una firească, datorită faptului, că chiar din momentul apariției expertizei judiciare ca ramură separată a științei criminalistice, prima era în umbra cunoștințelor cu sintagma "secret de serviciu". În același timp, programele de studiu în instituțiile de învățământ superior trec actualmente printr-un proces de "simplificare", nu întotdeauna rațională.

În consecință, înțelegerea termenului de "expertiză judiciară" de către marea majoritate a actorilor sectorului justiției, dar din păcate și abordarea sa prin reprezentanții mediului academic actual, la fel este simplistă. Perceperea în acest mod a expertizei judiciare, conduce după sine la serioase deficiențe în realizarea jurisprudenței, dar și la înfăptuirea justiției, astfel încât, acele concluzii formulate în rapoartele de expertize judiciare, pe care de foarte multe ori sunt bazate deciziile instanțelor, uneori nu sunt fundamentate pe investigații metodice, cu utilizarea metodelor fundamentale ale științelor, iar rezultatele acestor investigații nu întotdeauna sunt apreciate prin raționamente logice și nici dobândite în conformitate cu principiile legalității, respectării drepturilor și libertăților persoanei, independenței expertului, obiectivității și plenitudinii cercetărilor, confidențialității, imparțialității și echității.

Credem că numai o probă demonstrată științific și cu respectarea strictă a cerințelor de procedură poate servi la aflarea adevărului judiciar^[1].

Cuvinte cheie: expertiza judiciară, investigații metodice; principii; percepere simplistă; fundament științific, adevăr judiciar.

The current situation in which the judicial expertise in the Republic of Moldova is mentioned is a natural one, due the fact that right from the moment of appearance of judicial expertise as a separate branch of forensic science, the former was under the shadow of knowledge with the phrase "work secret". At the same time, study programs in higher education institutions are currently undergoing a "simplification" process, not always rational. Consequently, the understanding of the term "judicial expertise", by the vast majority of the actors in the justice sector and unfortunately also by the representatives of the current academic environment, is also simplistic. The perception of judicial expertise in this way leads to serious deficiencies in the achievement of the case-law, so, those conclusions formulated in the reports of judicial expertise, which are often based the court decisions, they are far from being based on methodical investigations, with the use of fundamental science methods, and the results of these investigations are not always appreciated by logical reasoning nor acquired in accordance with the principles of legality, respect for the rights and freedoms of the individual, expert independence, objectivity and thoroughness of research, confidentiality, impartiality and equity.

Or, only scientifically proven evidence and strict adherence to procedural requirements can serve to find the truth of justice.^[1]

Keywords: judicial expertise, methodological investigations; principles; simplistic perception; scientific foundation, judicial truth.

Obiectivele lucrării: În lucrarea de față vom argumenta științific noțiunea de "expertiză judiciară", "expert judiciar", din perspectiva istoricului și contemporaneității. Prin analiza literaturii științifice și a normelor procesuale din mai multe țări dorim a argumenta esența termenilor, explicând pe înțelesul actorilor sectorului de justiție, caracteristicile specifice ale expertizei judici-

are/ criminalistice, ca și deosebirile principale între aceasta și alte tipuri de activități de cercetare. În același timp, ne propunem să formulăm o opinie teoretică asupra percepției conceptuale și practice a termenului de "expertiză judiciară" în general și a importanței înțelegerii corecte a acestuia prin prisma influenței sale asupra înfăptuirii procesului judiciar în Republica Moldova.

Am ales să punem un accent particular pe domeniul celor care au ca activitate profesională asigurarea înfăptuirii actului de justiție prin probe dobândite pe cale științifică. Chiar, dacă asupra unor noțiuni din cuprinsul lucrării sunt repetări ale unor dezbateri la care am participat sau ale unor lucrări pe care le-am realizat, credem, că este necesar să le reiterăm^[1].

Analize, constatări: Foarte

frecvent în literatura de specialitate, ca și în viața cotidiană se folosește termenul de "expertiză". Cel mai utilizat acest termen este în legătură cu ceva necunoscut, necesar de clarificat și de fiecare dată, se percepe ca o activitate care obligatoriu va soluționa problema și va da un răspuns foarte exact și incontestabil.

Se întâmplă ciudat, dar imaginea despre expertiză, chiar și în zilele noastre, este similară științelor oculte, ordonatorii așteptând "minuni" de la experți, inclusiv în situațiile când nici nu prezintă obiecte spre examinare, iar uneori diversele organe judiciare, utilizează acest termen în calitate de "sperietoare", pentru a obține mărturii.

De câte ori termenul "expertiza" este folosit corect, tot de atâtea ori se operează cu el și greșit. Dacă în literatura de specialitate, acest termen este tratat prin corespundere exactă cu sensul adevărat (deși, spre rușinea noastră, și aici sunt probleme), apoi în practica cotidiană, acest lucru se întâmplă destul de rar.

Considerăm, că înțelegerea și în consecință, operarea corectă cu acest termen, este foarte importantă, atât pentru actorii sectorului justiției, cât și pentru alte pături profesionale în sens conceptual și aplicativ. (*n.a. In mod eronat, în "limbajul de lemn" din ultimii ani termenul "expertiză" a fost deviat de la sensul de "examinare științifică" fiind utilizat cu de sensul de "experiență" prin deformarea sensului din limba engleză în scopul uzului în limba română*)

În practică, întâlnim activități numite "expertize", care nici pe departe nu întrunesc în sine calități proprii expertizelor, dar fiind percepute și aplicate (spre regret) deseori anume în acest sens.

Problema istoricului noțiunii de "expertiza" și etimologiei acestui

cuvânt o vom aborda referindu-ne în special la datele informative ce par mai semnificative în anumite state ale lumii, în special în cele europene și respectiv, la cele din principalele dicționare.

Opinia general acceptată a provenienței termenului de "expertiză", este derivarea acestuia din latinescul "experior" (a încerca, a proba) și/sau "expertus" (experimentat, competent) și are semnificația de cercetare a unei probleme de către o persoană competentă. Din această opinie rezultă două concluzii, că expertiza este o cercetare și că această cercetare este făcută de către o persoană competentă.

Caracteristicile date ale activității de expertiză: - de cercetare și anume efectuată de persoană competentă, sunt recunoscute ca proprietăți esențiale ale acestui termen de „expertiză”.

Vedem, că departe de cerințele față de o expertiză, termenul respectiv este atribuit multor activități și în consecință avem situații confuze atât pe segment științific criminalistic și expertologic, respectiv, cât și juridic (procesual).

Cu referire la noțiunea de "expertiza judiciară", considerăm necesar de a menționa, că la rând cu caracteristicile expuse mai sus ale "expertizei", îi sunt proprii încă câteva trăsături importante, care reiese din opinia enciclopedică a celei de "expert judiciar" (lat. „Expertus” sau „peritus”) - persoana ce posedă cunoștințe de specialitate într-un domeniu al artei, științei sau tehnicii, desemnată de organul judiciar, conform legii, pentru a lămuri anumite stări sau împrejurări de fapt necesare aflării adevărului^[2]. Acestea (caracteristicile) vor fi deduse mai jos, nu înainte de a ne opri asupra definirii noțiunii de "expertiză judiciară", în mai multe surse procesuale și științifice în sensul dat.

În literatura de specialitate criminalistică, expertiza judiciară a fost definită ca *activitate de cercetare științifică desfășurată, la cererea organelor judiciare, de către experți având cunoștințe de specialitate asupra persoanelor, obiectelor sau urmelor, în vederea clarificării unor fapte sau împrejurări ori pentru identificarea obiectelor creatoare de urme*^[3].

Unele definiții, de exemplu, privesc expertiza judiciară ca o "clasă de cercetări, efectuate în conformitate cu legea procesual-penală sau procesual-civilă, de către o persoană care posedă cunoștințe speciale în știință, tehnică, meșteșugărit în scopul stabilirii circumstanțelor (datelor faptice), cu importanță pentru cauză"^[5], sau " ... o acțiune procesuală, care constă din efectuarea cercetărilor de către expert asupra întrebărilor, soluționarea căroră necesită cunoștințe speciale în domeniile științei, tehnicii sau meșteșugăritului și care sunt înaintate expertului de instanță, organul de investigații, anchetator sau procuror, cu scopul stabilirii circumstanțelor ce urmează a fi dovedite în cauza concretă"^[5]

Într-un fel sau altul, toate izvoarele^[7-11], inclusiv cele procesuale, definesc expertiza judiciară ca *mijlocul de probă prin care, în baza unei cercetări metodice folosind procedee științifice, expertul aduce la cunoștința organului care l-a împuternicit concluzii motivate științific cu privire la faptele pentru a căror elucidare sunt necesare cunoștințe specializate (sau speciale)*. În legătură cu aceasta, reiese, că cercetările pe care le efectuează expertul judiciar, precum și raportarea rezultatelor (raportul de expertiză), sunt "ghidate" nu numai științific, dar și procesual.

Dezvoltând opinia expusă, deducem celelalte trăsături specifice expertizei judiciare, pe care le-am expus mai sus:

- 1. Cercetările se fac doar în cazul când în procesul judiciar apar probleme care nu pot fi soluționate altfel, decât prin aplicarea cunoștințelor speciale (specializate), despre ce organul judiciar emite act ordonator de dispunere a expertizei judiciare;

- 2. Cercetările sunt făcute numai asupra obiectelor aflate în legătură cu cauza investigată, indicate în actul ordonator;

- 3. Modul de acțiune și responsabilitățile expertului judiciar în procesul efectuării expertizei judiciare este reglementat atât procesual, cât și metodic;

- 4. Mersul examinărilor, rezultatele obținute și concluziile formulate în baza lor la întrebările expuse în actul ordonator, sunt raportate ordonatorului (doar ordonatorului) printr-un act, structura și conținutul căruia strict se reglementează de legea procesuală.

Expertizele judiciare se efectuează doar în cadrul procesului judiciar, ele nu pot fi delimitate de acesta în niciun mod. Alte activități de cercetare se realizează atât în cadrul procesului judiciar (dacă este necesar), cât și în afara lui. Această deosebire reiese din însăși definițiile științifice și procesuale ale termenului de "expertiză judiciară" (în alte surse "expertiza criminalistică", "expertiza tehnică").

Considerăm important să menționăm că, de fiecare dată legiuitorul^[8-11] oferă posibilitatea în cadrul procesual de a se apela la activitatea de expertiză judiciară *în cazurile când sunt necesare explicații științifice ale unor lucruri, fenomene, procese.*

Astfel, acțiunile procesuale efectuate special pentru clarificarea anumitor probleme de știință, tehnică, etc. se însușează în activitatea de expertiză judiciară, care în consecință, nu poate fi concepută fără procesul judiciar.

Cercetările în cadrul efectuării expertizei se fac doar pe baza cunoștințelor speciale, aduse din științele de bază (materne) și transformate prin intermediul comparației, efectuate conform științei teoriei expertizei judiciare (expertologiei), într-un sistem de procedee, metode și metodici științific de soluționare a problemelor expertale, efectuate în limitele reglementării procesuale și a formelor de organizare, care asigură importanța probantă a rapoartelor de expertiză judiciară în procesul judiciar penal și civil.^[4]

Este foarte important, de înțeles, din cele expuse mai sus, a se reține că în procesul efectuării expertizei judiciare, expertul, nu aplică pur și simplu cunoștințele științei de bază, ci acestea transformate în cunoștințe speciale, cu ajutorul cărora va putea conferi cercetărilor sale valoare de probă în procesul judiciar. În cadrul raportului de expertiză, expertul criminalist nu face doar unele constatări și formulează apoi concluzii (cum de foarte multe întâlnim în practică), dar acționează cu respectarea tuturor legităților științifice ale expertologiei (bazate pe metode clasice, metodologii constituite și verificate), încât să reprezinte cu adevărat rezultatul unui proces de cunoaștere a obiectului expertizei cu parcurs logic și consecutiv, argumentări științifice, raționamente deductive, inductive, etc. sistematizate și convingătoare, exprimate pe înțelesul actorilor procesului judiciar. În caz contrar, acesta din urmă nu va avea caracteristicile unei probe și respectiv, nu își va găsi locul cuvenit în gama dovezilor unui proces judiciar.

Cunoașterea elementelor prezentate de către toți actorii procesului de realizare a justiției, în opinia noastră este foarte importantă, cel puțin sub două aspecte. Primul, se referă la însăși expertii judiciari,

inclusiv la factorii de decizie din domeniul expertizei judiciare, dat fiind faptul, că de la cunoașterea insuficientă a teoriei expertizei judiciare (expertologiei) își iau originea numeroase situații, ce periclitează apoi întreaga activitate de expertiză judiciară, punând în pericol real atât experții judiciari – realizatori ai expertizelor, cât și ordonatorii – beneficiarii serviciilor de expertiză judiciară.

Vom menționa doar cele mai serioase probleme ce se pot naște în acest sens, prima, fiind imposibilitatea abordării corecte a modului de organizare a activității de expertiză judiciară în instituție. Experții judiciari sunt puși în situații confuze, când la bază nu sunt puse știința, metodologia adecvată, legislația de procedură, activitatea cotidiană bazându-se din păcate, pe inerția mișcării de cândva. Situația dată, conduce inevitabil la efectuarea expertizelor în afara metodologiei, cu erori de expertiză serioase, chiar gnoseologice, întrucât experții pur și simplu nu cunosc și nu aplică legitățile investigațiilor criminalistice și raționamentelor expertale adecvate.

Credem că pe locul doi, în ordinea importanței, se plasează imposibilitatea aprecierii corecte și a delimitării competențelor expertale, instituționale, etc., ce are ca consecință cel mai des, depășirea competențelor sau refuzul neîntemeiat de efectuare a expertizei judiciare, dar și creează un haos în abordarea investigațiilor aceluiași obiecte pentru soluționarea problemelor similare, fiind absentă unicitatea metodologiei de expertiză judiciară pe varii specialități de expertiză.

Chiar dacă am lăsat-o cumva la urmă, altă problemă, pe care nu ne permitem să nu o enunțăm, este **abordarea greșită a formării experților judiciari**. Aceasta, de fapt, trebuie să rezulte din cerințele

actuale referitoare la cunoștințele științifice, ca și deprinderile practice și metodologice pe care trebuie să le posede persoanele ce sunt circumscrise calității de "expert judiciar" pe plan internațional.

De foarte multe ori, mai cu seamă factorii de decizie (cu referire la R. Moldova), opinează, că elementele amintite în lucrarea de față se referă doar la expertizele criminalistice și procesele judiciare din dosarele penale. Considerăm că este o confuzie, generată de faptul, că se cunosc superficial bazele științifice și utilitatea procesuală a expertizei judiciare.

Nu vom relua în lucrarea de față aspectul legat de satisfacerea procesului judiciar cu servicii de calitate prin expertiză. În acest sens vom relata doar, în special, că realizarea pentru „beneficiari” a unor rapoarte de expertiză întocmite în afara cerințelor metodice și procesuale, prezintă un risc sporit asupra întreg procesul de înfăptuire a justiției în țară, mai cu seamă, atunci, când rapoartele expertului judiciar, din punct de vedere juridic sunt susceptibile să influențeze în mod decisiv aprecierea instanței asupra faptelor, iar acesta (raportul de expertiză) nu demonstrează concluziile formulate și nu este corect din punct de vedere formal (procesual) și nici științific (metodic).^[12]

Mersul lumii moderne a condus expertiza judiciară din domeniul criminalisticii spre o știință separată, cu obiectul și metodele sale de studiu, dat fiind faptul, că metodele pe care le utiliza criminalistica, în calitate de știință tradițională menită să descopere infracțiunile, s-au extins și diversificat astfel, încât sunt folosite nu numai pentru descoperirea crimei. Anume cercetările obiectelor, lucrurilor, fenomenelor, care fac obiectul dezbaterilor judiciare, se execută pe baza cunoștințelor

speciale, în domeniul științei, meșteșugăritului, artei, etc., indiferent dacă aceste dezbateri se referă la crimă ori nu. De aceea, în opinia noastră, cele expuse în lucrarea dată, nu se referă doar la expertizele criminalistice efectuate pe cauze penale, dar absolut la toate specialitățile de expertiză judiciară, indiferent de faptul, în cadrul cărui proces se efectuează.

Concluzii:

Credem, că în procesul de transformări profunde prin care trece justiția moldovenească, un loc important revine reevaluării și reasezării pe fundament științific a sistemului expertizelor judiciare. O abordare simplistă în perceperea și aplicabilitatea expertizei judiciare înseamnă un eșec în privința asigurării procesului judiciar cu probe științifice trasabile, credibile și transparente, creând confuzii în stabilirea rolului, competențelor și cerințelor ce trebuie să guverneze expertiza judiciară, fie ea publică ori privată.

Bibliografie

1. Alămoreanu Sorin, „Problematika expertizelor criminalistice” Ed. Hamangiu București 2013.
2. N. Dan I. Anghelescu ș.a. Dicționar de criminalistică, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 19689, p.67
3. I. Mircea, Criminalistica, ed. Lumina Lex, București, 1998, p.312
4. Аверьянова Т.В. Судебная экспертиза. Курс общей теории, Москва, 2015;
5. Белкин Р. С. Криминалистическая энциклопедия. — М.: Мегатрон XXI, 2000. — 2-е изд.;
6. Скорокотягин И.Н., Скорокотягин Д.А. Судебная экспертиза, учебник и практикум, Москва Юрайт- 2016, с.87;
7. <https://ru.wikipedia.org>
8. L RM 68,2016 art.2, art.11, alin.(1)
9. România ORDONANȚA nr. 2

din 21 ianuarie 2000(*actualizată*) privind organizarea activității de expertiza tehnică judiciară și extrajudiciară

10. ЗАКОН УКРАИНЫ О судебной экспертизе;

11. L RM 68,2016, art.11, alin.(1)

12. Mesajul de informare, drept urmare a desfășurării ședințelor de lucru ale Comisiei de Calificare și Evaluare a experților judiciari (CCE-EJ a MJ) R. Moldova 2018- februarie 2019.